

Dede Korkut Kitabı'nda Tipik Bir İstinsah Hatası Üzerine*

About Typical Scribal's Error in the Book of Dede Korkut

Doç. Dr. Vahid Adil ZAHİDOĞLU**

Özet

Klasik metinlerin, özellikle de Dede Korkut Kitabı gibi muhteşem bir yapıtın orijinaline uygun biçimde yayımlanması, sadece yazı aktarımı prensiplerine uyma, arap alfabeli metni harfi harfine aktarma, dolayısıyla yazma nüshalarının ruhuna aynen sadık kalma çabaları ile sınırlanmamalıdır. Metne sistemli ve kapsamlı bir biçimde yaklaşılmalı, onun sözdizimini oluşturan öğelerin, gramer açısından ve anlamca birbirine uygunluğu koşulu gözardı edilmemelidir. Aksi takdirde yayıncı ve okuyucuları zor duruma sokabilecek anlaşmazlıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Orta çağlardan süregelen istinsah geleneğine göre müstensihler âdeta önce kaynak nüshadaki satırın veya satırların ilk ve son kelimelerini yeni nüshaya geçirir, daha sonra bu kelimeler arasındaki boşluğu doldururlardı. Bu yüzden ki Dede Korkut Kitabı'nın metninde, özellikle de Dresden nüshasında istinsah zamanında kimi hallerde kelimelerin yeri karıştırılmış, sıralanışdaki değişiklik metin parçasını anlamsız kelime yığınına çevirmiştir. Destanın mevcut yayınlarında bu gibi sözdizimi ve anlam bozukluklarının bir kısmının onarılmasına rağmen bir kısmı halen düzeltilmemiş kalmakta ve yanlış değerlendirmelere, sözde bilimsel yorumlara yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, istinsah yanlışları, düzeltmeler

Abstract

The publication of the classical texts, especially great works like The Book of Dede Korkut, which matches most appropriately the original text, should not be restricted only to observance of transcription standards, verbatim transcription of text written in Arabic script, thereby to struggle for adhesion to spirit of manuscript. Approach to the text as a system should be comprehensive, condition of grammatical and semantic consentaneous match of elements, which form syntactic structure, should not be neglected. Otherwise emergence of incoherences, which could cause difficulties for readers as well as for publisher, will be unavoidable. The scribes working according to tradition rooted in medieval age firstly simply copied to the new manuscript the first and last word in the line(s) of original manuscript then they filled in the blank between these words. Therefore in text of The Book of Dede Korkut, especially in the manuscript of Dresden, during the process of writing a copy sometimes the words were shifted, disorder in arrangement converted the pieces of text into the mass of words. Such syntactic and semantic errors were in present available publications partially corrected, but

* Bu makale ilk olarak, E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen "III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası" (19-23 Ekim 2015, Çeşme-İzmir) adlı kongrede bildiri olarak sunulmuştur. Mevcut makale söz konusu bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Nesimi Adına Dilcilik Enstitüsü, vahid.zahidoglu@rambler.ru

part of them were not corrected yet and this causes inexact evaluations and pseudo-scientific interpretations.

Keywords: *The Book of Dede Korkut, scribal's errors, corrections*

Eski yazılı folklor abidesi olan Dede Korkut Kitabı'nın her yönlü araştırılması için abidenin mükemmel bilimsel-eleştiri metninin hazırlanması müstesna önem taşıyor. Tertip zamanı abidenin metninin tam sistem şeklinde, bütünlükte ele alınması, mevcut el yazması nüshalarının iyice araştırılmasını, ayrı ayrı kelimelerin anlamlarının yanı sıra, metin-üslup özelliklerinin de özel olarak belirlenmesini beraberinde getirmektedir. Değişik kelime ve ifadelerin yanlış okunması veya gözle görülür müstensih hatalarının üzerinden sükûtle geçilmesi metnin mantık açısından ardışıklığının bozulmasına, sebep-sonuç ilişkilerine bağlı anlam bileşeniyle beraber, onun biçim açısından uyumuna, arkitektonik yapısına ve estetik mükemmelliğine de ciddi zarar verebilir. Metin belirli konuya dayanılarak kurulur; onun yapısı, gramer kuralları, konusu ise mantık ilişkilerine göre belirlenir. Bu ölçütleri oluşturan halkalardan birinin kopması metnin anlaşılabilirliğinin bozulmasına, bir kısım suni problemlerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Abidenin metniyle ilgili her türlü problemlerin ortaya çıkmasında el yazması nüshalarını aktaran müstensihlerin sebep olduğu hataların da rol oynadığını göz ardı edemeyiz. Bu hatalardan biri, cümlenin şekillenmesine yardımcı olan sözdizimi birimlerinin sırasının bozulması, bazen de art arda gelen cümlelerde kelime veya cümlelerden birinin diğerinin yerine kullanılması olayıdır. Bu sebepten de bilimsel-eleştiri metni için kelime ve cümlelerin olduğu şekilde harf çevirisini yapmak, metni harfi harfine bir alfabeden diğerine geçirmek prensibi hiç de her zaman beklenen objektif ilmi sonuçları vermemektedir.

El yazması nüshalarında hattatlarca kelime sırasının bozulması, yerlerinin değiştirilerek yazılmasına yeterince dikkat edilmediğinden ve hatalar düzeltilmediğinden destanın elde bulunan yayınlarında bugün de anlaşılmayan metin parçalarına tesadüf etmek mümkündür. Bu tip hataların belirli kısmının, müstensihlerin aktarma sürecini kolaylaştırmaları nedeniyle kullandıkları teknik usullerle ilgili olduğu kanaatindeyiz. Genelde birçok hattatlar metni aktarırken satırların ilk ve son kelimelerini yazarak, sonra da diğer kelimeleri satır içindeki boş yerlere yerleştiriyorlardı. (Bir zamanlar ünlü hattat G. Darabadi'nin çalışmalarını uzaktan izlerken defalarca buna kendimiz de tanık olduk). Bu usulle çalışan hattatın azıcık bile dikkatsiz davranması tabii ki, yazım hatalarına, kelimelerin yerlerinin değişmesine yol açabilir. Bu türden bir kısım metin yanlışlıklarını özel araştırma yapmaksızın, bir bakmakla da görmek mümkündür. Mesela: Drs. 36'da: *...Salur Kazan yerinden turmuşdı. Toksan başlu ban evlerin kara yerüj üzerine dikdürmüşdi. Toksan yerde ala kalı ipek döşemişdi.* Birleşmede kelimelerin yeri değişik düşmüştür. Aynı hatanın Vatikan nüshasında da tekrarlandığı görülmektedir. Vat. 53 -de: *...Han Kazan yerinden turmuşdı. Toksan başlu ban evlerin kurmuşdı. Toksan yerde ala halı ipek döşenmişdi.* Burada kelime sırası bozulduğundan *ipek* kelimesinin *kalı/halı* kelimesinden öne getirilmesi, ifadenin *ala ipek kalı/halı* şeklinde düzeltilmesi gerekir. Yanlışlık S. Tezcan- H. Boeschoten, S. Özçelik, M. S. Kaçalın'ın yayınlarında düzeltilse de, diğer yayınlarda dokunulmamış kalmıştır.

Drs. 58'de: *Böyle degeç Karacuk Çobanuy acığı tutdı, todakları tebserdi. Çoban aydur: Mere, dini yok, akılsız kafir! Ussı yok, derneksiz kafir!* Bütün yayınlarda metin parçası el yazmasında olduğu gibi verilmiştir. Zannımızca, metinde *derneksiz ve akılsız* kelimelerinin yerleri değişmiştir. Mısraların *Dini yok, derneksiz kafir! Ussı yok, akılsız kafir* şeklinde olmasının gerektiği kanaatindeyiz. O halde mısralarda geçen *dinsiz-derneksiz* aliterasyonu,

ussuz-akılsız koşutluğu ve metnin daha eski özellikleri ortaya çıkmış oluyor. Hiç bir yayında düzeltilmemiştir.

Drs. 72'de: *Bu mahalda erenlerüñ meydanı arslanı, pehlivanlarıñ kaplanı boz oğlan yetdi.* Aslında, metin parçası: *Bu mahalda erenlerüñ arslanı, pehlivanlar meydanınıñ kaplanı boz oğlan yetdi* şeklinde olmalıydı. Burada da kelimelerin yerleri değişiktir; şöyle ki, *pehlivanlar* kelimesinin iyelik hal ekiyle yazılmaması ve *meydanınıñ* kelimesinden önce kullanılması gerekiyordu. Çünkü *meydan* kelimesinin *pehlivan* kelimesiyle birlikte tamlama oluşturması mantık açısından da doğru sayılabilir.

Drs. 91'de: *Ağ pürçeklü anası buldur-buldur ağladı, gözünüñ yaşın dökdi.* Düzeltilmelidir: *Ağ bürçeklü anası ağladı, gözünüñ yaşın buldur-buldur dökdi.* Mukayese et: *...buldur-buldur gözleriniñ yaşı akar...* [Drs. 113]. Aynı yanlışlık Vat. 40'da: *Eşidicek Beryeğə katı firak geldi. Katlanımadı, buldur-buldur ağladı, gözünüñ yaşı akubanı çağladı...* *Buldur-buldur* ifadesi ses taklidi esasında yaranmıştır. Buna göre de ifadenin *ak-* ve *dök-* fiilleriyle kullanılması daha normal sayılmalıdır. Azerbaycan dilinde de bu ses taklidi ifade *tök-* fiiliyle bir arada kullanılıyor: *Gözünden yaş bildir-bildir tökülür.* Söylenilenlere dayanarak Vatikan nüshasındaki cümlenin de şu şekilde olması gerektiğini söyleyebiliriz: *...ağladı, gözünüñ yaşı buldur-buldur akubanı çağladı.* Bir kısım yerlerde, ayrıca Vat. 33'de bu ifadenin kullanımında kelime sırası bozulmamıştır: *Ağ bürçeklü anası buldur-buldur gözünüñ yaşın dökdi ...*

Drs. 95'de: *Alağ alçak hava yerden gelen arğış! / Beg babamıñ, kadın anamıñ savğatı arğış! / Ayağı uzun şahbaz ata binen arğış! / Ünüm ayla, sözüm diyle, arğış!* Vat. 35'de de aynı kelime sırası korunmuştur: Beryik aydur: *Alağ alçak hava yerden gelen arğış! / Ayağı uzun şahbaz ata binen arğış! / Beg babamıñ, katun anamıñ savğatı arğış! / Ünüm ayla, sözüm diyle, arğış!*

Demek ki bütün yayınlarda bu hatalı yazım biçimi aynen tekrarlanagelmiştir. M. Ergin mısraı şöyle açıklamıştır: "*Düz engin havadar yerden gelen kervancı!*" [Ergin 1995: 72]. Yalnız S. Tezcan mısradaki kelimelere uzun bir tarihi ve etimolojik yorumlama vermekle ve هوا yazım şeklini hova "ova" (?) gibi okumakla uyumsuzluğu aradan kaldırmaya çalışsa da, ama suni okunuş biçimi ve yorumlamalarından emin olmadığını ifade etmiştir: "*Aynı deyim (ya da benzer bir deyim) başka bir metinde bulununcaya değin bu sorunun kesin bir çözüme ulaştırılması bana mümkün görünmüyor*" [Tezcan 2001: 170]. Fakat problemin çözümü çok basit bir müstensih hatasıyla ilgilidir: Burada sadece *alçak* ve *hava* kelimelerinin yeri değişik yazılmıştır. Mısranın *Alağ hava alçak yerden gelen arğış!* şeklinde olması gerekiyordu. *Alağ* kelimesi "alacakaranlık" anlamında olan *alan sabah* birleşmesinin terkinde Drs. 105, 110, 116, 204, 268'de kullanılmıştır: *Alan sabah* yerinden duran kızlar! [Drs. 105]; *Alan sabah*, han kızı, yerümden turmadummi? [Drs. 116]; *Alan sabah* sapa yerde dikilende ağ ban evlü! [Drs. 204] vb. Dresden nüshasında 5 yerde *alan* kelimesiyle aynı anlam ve aynı kökenli *alar* kelimesi de kullanılıyor: *Alar sabah* Dirse Han kalkubanı yerinden oru turup kırk yigidin boyına alub Bayındır Hanuñ sohbetine gelürdi [Drs. 11]; *Alar sabah* sapa yerde dikilende ağ ban evlü! [Drs. 109]; *Alar tayla* yerinden turan yigit, ne yigitsin? [Drs. 287] vb. *Alçak yer* ifadesine abidenin giriş kısmında da tesadüf olunuyor: *Alçak yerde* yapılubdur Tanrı evi Mekke görklü [Drs. 6]. *Alçak* kelimesi bu ifadelerde, fikrimizce, "muhterem, hürmete layık; aziz" anlamındadır. Bu anlamı dikkate alırsak, o zaman *Alağ hava alçak yerden gelen arğış!* mısrasının anlamı şu şekilde anlaşılır: "Alacakaranlık havada (sabahın alacakaranlığında) muhterem yerden gelen kervancı".

Drs. 103'de: *Çalma ozan, yetme, ozan/ Karaluca men kızuñ nesine gerek ozan? Karşu tağı yatan sorar olsañ/ Ađam Beyregüñ yaylasıydı/ Ađam Beyrek gedeli yaylarum yok.* Düzeltimelidir: *Çalma ozan, yetme, ozan!/ Karaluca men kızuñ nesine gerek ozan?/ Karşu yatan [kara] tağı sorar olsañ/ Ađam Beyregüñ yaylasıydı/ Ađam Beyrek gedeli yaylarum yok!* Yanlılık bütün yayınlarda düzeltmiştir.

Drs. 157'de: *...Ya Azrail, var ol dahl delü kavatuñ gözine göringil, beñzini sarartğıl. Ol* işaret zamiri *delü* kelimesinden sonra kullanılmalı, ifade *dahl ol kavatuñ gözine...* şeklinde düzeltimelidir. Metindeki yazım biçimi Türkiye yayınlarında tashih edilmiş, Azerbaycan yayınlarında ise olduğu şekilde kalmıştır.

Drs. 221'de: *Basat altunlu günlügin tiküp oturur iken gördiler ki, bir hatun kişi gelür. Geldi içeri Basat(a) girdi selam verdi, ağladı...* M. Ergin ve O. Ş. Gökyay, metinde *Basat* biçiminde yazılmış sözcüğü *Basat'a* biçimine sokmuş, el yazmasındaki kelime sırasını olduğu şekilde korumuştur. M. Ergin: *Geldi içeri Basata girdi selam verdi, ağladı* [Ergin 1958: 209]; O. Ş. Gökyay: *Geldi, içeri Basata girdi selam verdi, ağladı* [Gökyay 2000: 108]. S. Tezcan cümleyi *Geldi, içeri Basat (katına) girdi, selam verdi, ağladı* şeklinde düzeltmiştir [Tezcan 2001: 304]. M. S. Kaçalın de aynı düzeltme biçimini kabul etmiştir [Kaçalın' 2006: 137]. S. Özçelik bu düşünceden yana olmadığını, burada bir istinsah yanlışlığı olduğu ihtimalini dile getirmiş, cümleyi *Geldi içeri girdi, Basat(a) selam verdi, ağladı* şeklinde düzeltmiştir [Özçelik 2005: 240-241]. Bize göre, S. Özçelik'in yaptığı düzeltme doğrudur. Cümleye *kat* "huzur, yan" kelimesinin eklenmesi mantık ve üslup açısından kendini doğrulamıyor. *Kat* "huzur" kelimesi Orta Çağ yazılı abidelerinde resmi anlam taşımakla yüksek kademe sahipleri, özel kabul merasimi, divanı olan şahıslar için kullanılmıştır. Aynı durum Dede Korkut Kitabı'nda da gözlemlenmektedir. *Kat* "huzur" kelimesi abidede sadece iki yerde, hem de *han* kelimesinden sonra kullanılmıştır: Bayındır *Hanuñ katında* saña kazab ola [Drs. 20]; [Dirse Hanuñ hatunı]; *Han babamuñ katına* ben varayım [Drs. 25]. Buna göre de, cümlede yan yana kullanılmış *Basat(a)* ve *girdi* kelimelerinin yerinin değişik düştüğünü kesinlikle söyleyebiliriz; *girdi* kelimesinin *Basat(a)* kelimesinden önce gelmesi, cümlenin şu şekilde olması gerekmektedir: *Geldi içeri girdi, Basat(a) selam verdi, ağladı.*

Drs. 234'de: *At ağızlu Aruz Koca evine çapar geldi. Atasına Basatuñ sevinc verdi: "Muştuluk! Ođluñ Depegözi depeledi!" dedi.* Bir arada kullanılan *atasına* ve *Basatıñ* kelimelerinin yeri doğru değil. Cümle *Basatıñ atasına sevinc verdi* şeklinde olmalıydı. Elbet ki, bu yer değiştirmeyi konuşma dilinin etkisi gibi de açıklamak olur. Fakat abidenin metninde belirtili isim tamlamasının tarafları arasında bu türlü yer değiştirmeye rastlamadığımız için bu örneğin de istinsah yanlışlığı olarak değerlendirilmesinin mümkünüğünü kabulleniyoruz.

Vat. 26'da: *Vallahi, xanum, bu yigit yaxşı yigit yüzi niqablu-* kelime sırası bozulmuştur. Drs. 77'de cümledeki sözcük sırası doğrudur: *Vallah, sultanum, bu yigit yüzi niqablu* yahşı yigitdür.

Vat. 77'de: *Kaytabanda kızıl deve bundan keçdi/Torumlari bozlayup bile keçdi/ Torumcuğum aldurmışam, bozlayayınmi?/ Kazağuçda kazılık at bundan keçdi/ Kuluncuğı bile keçdi kişneyüp/ Kuluncuğum aldurmışam, kişneyeyinmi?/ Ağayılda ağca koyun bundan keçdi/ Kuzucağı meñrişip bile keçdi/ Kuzucağum aldurmışam, meñreyeyinmi?*

Soylamanın diğer mısralarındaki kelimelerin düzum sırası ve mısralar arası sözdizimsel paralelizme göre 5. mısradaki *kışneyüp* kelimesinin *bile keçdi* ifadesinden önce kullanılması gerekiyordu. Dresden nüshasında kelime sırası doğrudur: *Kuluncuğı kişneyüp*

bile keçdi [Drs. 139]. S. Tezcan-H. Boescoten ve M. S. Kaçalın yayınlarında düzeltme yapılmamıştır.

Dede Korkut Kitabı'nın el yazma nüshalarında kelime sırasının bozulması nedeniyle ortaya çıkan yanlışlıklar bazı durumlarda yayınlardaki okuma hatalarında da görülür. Bu yüzden de müstensih hataları metindeki diğer kelimelerin okunmasıyla ilgili araştırmak gerekir.

Drs. 22-23'de: *Dirse Han kurt şıñirli katı yayın eline aldı. Üzengüye kalkup katı çekdi. Uz atdı, oğlanı iki talusunı arasında urup çakdı â Çü yıkdı. Oh tokındı, alca kanı şorladı, koymı toldı. Bedevi atınuñ boynın kucakladı, yere düşdi.* Burada üç fiilin (*urup çakdı yıkdı*) art arda kullanılması dilsel ve anlamsal açıdan cümleyi ağırlaştırıyor. Zannımızca, *çakdı* gibi okunmuş olan kelimenin *çıkadı* şeklinde okunması ve *tokındı* kelimesinden sonraya geçirilmesi gerekmektedir. O halde cümle *Oh tokındı, çıkadı* biçimine girmekle mantıksızlık da kaldırılmış olur. Okun dokunması (değmesi) ve çıkması yaranın öldürücü olmadığını gösteriyor. Gerçekten de, annesinin yaralı Buğac'ı arayıp bulduğu ve Boz atlı Hızır'ın zuhur ettiği zaman, bu daha açık şekilde görülür: Oğlan anda yıkıldukda Boz atlı Hızır oğlana hazır oldı. Üç katla yarasın eliyle sığadı: "Sağa bu yaradan *korhma, oğlan*, ölüm yokdur. *Tağ çiçeği anañ südiyle* senüñ yarağa melhemdür" dedi, ğayıb oldı [Drs. 26]. Sonuncu cümledeki *tağ çiçeği anañ südiyle* ifadesinin dilsel mantık açısından *anañ südiyle tağ çiçeği* şeklinde olması daha doğru sayılabilir. Fakat Dede Korkut Kitabı'nın konuşma dili özelliklerini yansıtmaması, ozan dilinden söylenerek yazıya alınması ihtimali bunun müstensih hatası olarak değerlendirilmesine imkan vermiyor.

Drs. 65'de: Kazan Beg ordusını, oğlanını, uşağını, hazinesini aldı gerü döndi. *Altun tahtında yene evini dikdi.* Vat. 67: Kazan Beg ordusını, oğlunu, anasını, hatununu kurtarup (gerü döndi). Hasretler birbirine bulışdı. *Altun tahta Kazan Beg keçdi oturdi.* Dresden nüshasında müstensih istinsah zamanı ayrı ayrı cümlelerdeki kelimeleri birbirine karıştırmıştır. Vatikan nüshasının müstensihisi genel anlama dayanarak yanlışlığı düzeltmiş, fakat ikinci cümledeki *gerü döndi* ifadesini yazmayı unutmuştur. M. Ergin, H. Araslı, Ş. Cemşidov ve F. Zeynalov- S. Alizade yayınlarında Dresden nüshasındaki kusurlu cümle, olduğu şekilde kalmıştır. Dresden nüshasında yanlışlık olduğuna dikkat etmeksizin ilk kez 1952 yılında F. Kırcıoğlu *altun tahtında* ifadesini coğrafi isim olarak açıklamış, buranın Araz nehriyle Arpaçay'ın birleştiği yerde, Kars ilinin doğusunda bulunan Ağca Kale veya Sürmeli'de hanların oturduğu merkez karargah olduğu düşüncesini savunmuştur. [Kırcıoğlu 2000: 67-68; 130]. Daha sonraları Ş. Cemşidov da bu sava katılarak *Altuntahtında* şeklinde okuduğu ifadeyi coğrafi ad, "bir zamanlar Gökçe yöresi ve Kazah- Tovuz halkının yaylak yeri" gibi açıklamıştır [Cemşidov 1999: 153]. Bunun dışında yazar şöyle yazıyor: "Vatikan nüshası katibi metinden "geri döndü", "Altun tahta yene evini dikdi" cümlelerini çıkarmakla çok büyük hataya yol açmıştır" [Cemşidov 1999: 154]. Son zamanlarda Azerbaycan'daki coğrafi adlarla bağlı eserlerde Dede Korkut Kitabı'nda geçen *Aluntaht* coğrafi isminin kullanılması sanki aksiyom olarak kabul edilmekte ve bu düşünce araştırmadan araştırmaya aktarılarak yanlış bilimsel sonuçlara varılmasına olanak sağlamaktadır. Gerçekte, bu durum Dresden nüshası müstensihinin dikkatsizliğinden ortaya çıkmıştır. Vatikan nüshası müstensihisi bu uygunsuzluğun farkına vardığı için cümledeki fikri Kazan Han'ın *kendi çadırını kurarak altun tahtına oturması* şeklinde ifade etmiştir. Eğer metindeki ifade coğrafi isim olsaydı, *Altuntahtda* şeklinde iyelik eki almaksızın kullanılması gerekiyordu. Diğer taraftan, " bir yerden başka yere hareket etmekle meskunlaşmak, bir yerde yurt olmak, yerleşmek" anlamında destanda çok hallerde *konmaq* fiili kullanılmıştır: OI namerdler dahi bir yerde *konmuşlardı* [Drs. 31]; Kanlı Kara Dervendde kafir dahi *konmuş*

idi [Drs. 141]; Bu yağıdan dahi bazırganlar gelübeni Kara Dervend ağzına *konmuşlar idi* [Drs. 70]; Ol bıçara periler *konmuş idi* [Drs. 215]; Tokuz tümen Gürcistan ağzına varub *kondi* [Drs. 236] ve s. *Oturmak* fiili abidede bugünkü anlamda, yani "bir yerde hareketsizce kalmak" anlamında kullanılıyor: Gördiler kim ol yigit kim baş kesüpdür, kan doküpdür, Bay Bora Begüñ sağında *oturur* [Drs. 74]; Bakdı gördi kız kardaşları karalı- göklü *otururlar* [Drs. 105]; Kırk yigit ilen yeyüp-içüp *otururlardı* [Drs. 90]; Senüñ ile menüm oyunum yok, var yerüñe *oturğil* [Drs. 114]. *Altuntahtında* ifadesinden ve Vatikan nüshasındaki *oturmak* fiilinden Kazan Han'ın *kendi altun tahtında* oturduğu belli oluyor. O halde, demek ki, Vatikan nüshası müstensihî metinde düzeltme yapmakta haklıdır. O. Ş. Gökyay ve S. Tezcan da doğru olarak metinde düzeltme yapmak yolunu tercih etmişler. O. Ş. Gökyay; *Altun tahtına Kazan Beg geçdi oturdı, yine evini dikdi*; S. Tezcan: *...altun tahtında (oturdı), yene evini dikdi*. Daha sonraki Türkiye yayınlarında (S. Özçelik- M. S. Kaçalın yayınlarında) benzeri düzeltmeler tekrarlanmıştır. Fakat bu düzeltmelerde genel anlam dikkate alınsa da, cümleler arasındaki mantık ilişkisine önem verilmemiştir. Mantiğa göre, evi yaptıktan sonra tahta oturmak mümkündür. Bu sebepten metnin yeniden yapılması sırasında cümlenin *yene evini dikdi* kısmını *altun tahtında (oturdı)* kısmından öne geçirmek gerekirdi. Bütün bunlar göze alınmakla, fikrimizce, Dresden nüshasındaki parça şöyle tamir edilebilir: Qazan Beg ordusını, oğlanını, uşağını, hazinesini aldı geri döndi. *Yene evini dikdi, (keçdi) altun tahtında (oturdı)*.

Drs. 136 'da: *Beg yigidüm Kazan! / Kalkubanı yerüñden oru turdım / Oğluñla*

yelisi kara kazılık atın butun bindüñ / Boynı uzun bedevi geyigin alup yıkduñ /

Semiz atıñ yükletdün, gerü döndün . Bize göre, mısraların önündeki *boynı uzun bedevi* ve *semiz* kelimelerinin yerleri değişiktir. Metin parçası Vat. 75'de *Boynı uzun geyiklri alup yıkduñ / Atlaruñ yükledüm, gerü döndün* şeklindedir. Dresden nüshasındaki yazım biçimi M. Ergin'in yayınında (S. Özçelik ve M. S. Kaçalın yayınlarında da) *Boynı uzun bidevi geyigin alup yıkduñ / Semüz etüñ yükletdün, girü döndün*, F. Zeynalov-S. Alizade yayınında *Boynı uzun bedevi keyikin alub yıkdım / Sen atıñ yükletdün, gerü döndün*, S. Tezcan- H. Boescoten yayınında *Boynı uzun < > geyigi alup yıkduñ / Semiz etin yükletdün, gerü döndün* biçiminde verilmiştir. Vatikan nüshası müstensihî metinde, görülebilecek kadar değişiklik yapmış, doğru olarak *bedevi* kelimesini önceki mısradan çıkarmış, fakat *yüklediñ* kelimesini hata yaparak *yükledüm* şeklinde vermiştir. Zannımızca, her iki nüshada hatalarla istinsah edilmiş parçanın şöyle düzeltilmesi gerekir: *Semiz geyigi alup yıkduñ / Boynı uzun bedevi atıñ yükledün, gerü döndün*. Bu değişikliği yaparken biz *boynı uzun geyik* ifadesinin hata olmayabileceği ihtimalini de göze aldık; *geyik* boynu uzun hayvandır. Fakat abidede hiçbir yerde *geyik* kelimesinin bu sıfatla kullanıldığına rastlanmıyor. Aksine, *boynu uzun bedevi at* tamlamasına destanda birkaç yerde tesadüf ediliyor: *Boynı uzun bedevi at* vergil (bu oğlana) / Biner olsun, hünerlüdür [Drs. 17]; *Boynı uzun bedevi atlar* gederse, menüm geder [Drs. 32]; *Boynı uzun bedevi atlar* senüñ geder [Drs. 33] vb.

Drs. 188'de: *Yigitleri Kan Turalıyı ögüp soylamış, görelüm, hanım, ne soylamış: Kap kayalar başında yuva tutan / Kadir, ulu taşrıya yakın uçan / Mancılığ ağır taşdan gızıldayup katı enen / Arı gölüñ ördügin şakiyup alan /*

قیا او یکه دیب یوررکن طرتوب اوزن / Qıya ü[g]eyiğä dip yürürken tartup üzen /

Karıncuğı ac olsa kalkup uçan / Cümle kuşlar sultanı çalkara kuş / Kanadı-y-ile, saksığana kendüzin şakıdurmu? / Alp yigitler kırış günü karımından kayururmu? - dediler.

Görüldüğü gibi, soylamanın 3., 5. ve 8. mısralarında fikir anlaşılmıyor. 8. mısradaki bütün yayıncıların *kanadı-y-ile/ kanadıyla* "kendi kanadıyla biçiminde verdikleri قناد يله biçimini biz zamanında *kanadile* gibi okumakla bu satırdaki anlaşılmazlığı kaldırmaya gayret ettik: *Saksağanın kendi kanadıyla kendisini şakıtmasını* mantık açısından açıklamak mümkün değil. S. Tezcan bütünlükte bu cümle hakkında şöyle yazıyor: " Drs. 96a. 12'de *kanadıyla* ya da *kanadıla* okunacak biçimde yazılmış olan kelimeyi Ergin ve Gökyay "kanadı ile" anlamında kabul etmişlerdir. Anlam veremediğim için bu yorumu şüpheli sayıyorum. Burada bir kuş adı olması gerekirdi; anlaşılmamış bu yüzden değiştirilmiş olabilir: "ka... (kuşu) ile saksağanın saldırısına uğratır mı kendisini?" [Tezcan 2001: 262]. S. Özçelik ise M. Ergin ve O. Ş. Gökyay'ın okunuş biçimlerini doğru sayarak bu fikre karşı çıkıyor: "S. Tezcan'ın belirttiği yerde (kanadıyla yerine) *bir kuş adının* bulunması gerekmez" [Özçelik 2005: 224]. Daha önce (1999'da) biz bu kelime üzerine açıklama yaparak *kanadil* kelimesini kuş adı- *pelikan kuşu* (Azerbaycan dilinde: *kutan*) olarak nitelendirmiş, etimolojisini belirlemeğe çalışmıştık [Zahidoğlu 1999: 279-281]. Fikrimizce, S. Tezcan haklıdır. Burada *kanadil* kelimesini kuş adı ve *saksağana* kelimesiyle sözdizimsel görev yapan aynı cinsten nesne olarak değerlendirmek daha mantıklı görünür. *Kanadil'in* "pelikanın" kartalla karşılaştırılmasına başka kaynaklarda da, özellikle de Çağatayca sözlüklerde rastlanmaktadır: *Kutan* saka kuşuna derler: *Kutanın* ulu kuş ara sanı bar/ Veli *sunkur* alıda ni canı bar [Radlov II, 1: 607]. *Kanadil* kuş adı Edige destanının Nogay varyantında da geçmektedir. Ayrıca biçimce buna benzer *anadil* kuş adı Azerbaycan dilinde de mevcuttur. Tüm söylenilenlere dayanarak, mısranın *Kanadile, saksağana kendüzin şakıdurm?* gibi okunmasının daha doğru olabileceği düşüncesinden yanayız.

Soylamanın 3. ve 5. mısralarındaki anlaşılmazlıklar hem yanlış okunuş biçiminden, hem de müstensih hatalarından kaynaklanmıştır. Dresden nüshasındaki 3. mısra üzerine S. Tezcan şöyle yazıyor: *Mancılığı ağır taşdan gızıldayup katı enen*. Bozuk bir anlatımdır; nasıl düzeltmek gerektiğini kestiremiyorum. Anlatılmak istenen şudur: "*Ağır mancılık taşı gibi gızıldayarak sert biçimde dalış yapan (kartal)*". İlk sözcük bir sıfat gibi *mancılığı* okunursa anlam verilebiliyor, fakat bu da iyi bir çözüm değil [Tezcan 2001: 259]. Bizce, 3. mısradaki *mancılığı* sözcüğünün *mancılık* şeklinde yazılması, *ağır* kelimesinden sonraya geçirilmesi ve *taş* kelimesinin iyelik ekiyle kullanılması gerekiyordu: *ağır mancılık taş(in)dan*, ifade Tepegöz'ün dilinden verilmiş soylamada da kullanılmaktadır: *Ağır mancılık taşla* atam derdim... [Drs. 233]. Burada da düzeltme yapılması gerekmektedir: *Mancılık(la) ağır taş atam derdim*. Drs. 188'deki *katı* kelimesini *taşdan* kelimesinden sonraya geçirince mısra şöyle okunacaktır: *Ağır mancılık taş(in)dan katı gızıldayup enen...* Böyle yer değişme sonucu sıradaki mısraların sonundaki *...şakıyup alan*, *...tartup üzen*, *...kalkup uçan* ifadeleriyle *gızıldayup enen* ifadesi arasındaki sözdizimsel koşutluk ve şiir niteliğinde bakışım da yeniden yapılmış oluyor.

5. mısrayı M. Ergin *Kaba üyge dip yorır-iken tartup üzen "Koca üveyik dipte yürürkençekip yüzen"* [Ergin 1958: 192; Ergin 1995: 134], O. Ş. Gökyay *Kaba üyge dip yürür iken tartup üzen "Kaba öyke dip yürürken tartıp üzen"* [Gökyay 2000: 91; Gökyay 1995: 114], H. Araslı *Qaya öyke dib yürürken tutub üzen* [Araslı 1962: 100], F. Zeynalov- S. Alizade *Kaba öyke dib yürürken tartub üzen* [F. Zeynalov - S. Alizade, 90], Ş. Cemşidov *Kaba öyne- deyib yüregin dartub üzen* [Cemşidov 1999: 371], S. Tezcan- H. Boescoten *Kaba ümge dib (dib) yürürken tartup üzen* [S. Tezcan-H. Boescoten, 2001: 132] , A. Schmiede *Kaba evine deyip yürürken tönüp üzen* [Schmiede 2000: 114], S.Özçelik *Kaba ümge dip (dip) yürürken tartup üzen* [Özçelik 2005: 222], M. S. Kaçalın *Kaba ivik dip dip yürürken tartıp üzen* [Kaçalın 2006: 118] biçiminde okumuşlar. M. Ergin metinde *üyge* şeklinde verdiği kelimeyi "İndeks-Gramer" bölümünde soru işaretleriyle "üveyke (üyge, ivike ?) bir kuş; üveyik kuşu, (veya) ibibik kuşu,

(veya) baykuş" şeklinde açıklamıştır [Ergin 1963: 307]. Yazar kelimeyi *üygge* şeklinde yanlış okusa da, onun kuş isimleri arasında verdiği "üveyik kuşu" anlamı doğrudur. "Baykuş" anlamını, gözükür, o, tarihen bir sıra yazılı abidelerde kullanılmış *اوكى ügj* "baykuş cinsinden olan puhu kuşunun bir çeşidi" kelimesinden yola çıkarak önermiş olmalı [TS VI 1996: 4059-4060]. Fakat bu kelimeyi imla açısından metindeki yazım biçimiyle beraber tutmak mümkün olmadığı gibi, anlam açısından da mısranın genel anlamına uygunlaştırmak zordur; baykuş gece hayatı geçiren bir kuştur, kartalın gece vakti onu avlaması imkansız gibi gözüküyor. Abidedeki *او يکه* yazımı iki ihtimali göz önüne getirir: 1. Yazım biçimini yazıldığı gibi- *üveyik* şeklinde okumak. O halde tarihen *ügeyik* "çöl güvercini" biçiminde olan kelimenin çağdaş Türkçe'deki *üveyik* fonetik biçimini esas olarak ele almak gerekir. V. V. Radlov bu kelimeyi *او يکه* ve *او يک* biçimlerinde vermiştir [Radlov I, 2, 1893: 1911]. Fakat Dede Korkut Kitabı'yla aynı döneme ait başka Oğuz abideleri için *gɔv* ses değişmesini Oğuz grubuna özgün özellik olarak kabul etmek zordur. Destanda da bu tip ses değişmesine uygun örnek bulunmamaktadır. 2. Kelimenin yazımında dikkatsiz davranarak, müstensih *او يکه* şeklinde yazılması gereken kelimenin terkindeki çift *ک* (kef) harflerinden birini yazmayı unutmuştur. Sonucu ihtimal bize daha inandırıcı gözüküyor. Tarama Sözlüğü'nde *او يکه* biçimi *ögeyik* şeklinde okunmuş ve XVI. yüzyıla ait iki sözlüğe dayanılarak onun Farsça *فاختا* "çöl güvercini" kelimesinin Türkçe karşılığı olduğu örneklerle tespit edilmiştir [TS V 1996: 3057]. "K" ünsüzüyle biten kelimeye yönelme hali eki eklendiğinde iki ünlü arasında yumuşama olduğunu göze alarak abidedeki *او يکه* biçiminin *ügeyige* şeklinde okunması lazım gelir. *قيا* biçimini *qıya*, *ديب* yazımını ise *deyüp* biçiminde harf çevirisi yapmakla sonuncuyu *ügeyige* kelimesinin önüne getirdikte mısra mantık ve dilbilim açısından anlaşılır duruma girer: *Kıya deyüp ügleyige yürürken tartup üzen* "Kıya deyip çöl güvercinine saldırırken tartıp üzen". *Kıya* kelimesi Azerbaycan dilinde *kıy vurmaq*, *kıy koparmak*, *kıy çekmek*, *kıyaya çekmek* birleşmelerinin terkinde "bağırmaq, bağırıp çağırmaq, yüce sesle seslenmek" anlamı ifade eder. *Kıy vurmaq* ifadesi daha fazla kartalla bağlı olarak kullanılıyor. Metindeki *kıya demek* ifadesi *kıy vurmaq* ifadesiyle anlamdaştır. *Kıy* ve *kıya* kelimeleri ses taklidiyle oluşmuş kelimelerdendir. Fakat cümlede *kıya deyip çöl güvercinine saldırın* kartalın neyi üzdüğü, yani belirli nesne belli değil. Zannımızca mısradaki *boğazın* kelimesinin yazılması da unutulmuştur. Bu kelimeyi de metne alınca mısra aşağıdaki şekilde anlaşılacaktır: *Kıya deyüp ügleyige yürürken [boğazın] tartup üzen* "Kıya deyip çöl güvercinine saldırırken boğazını tartıp üzen".

Drs. 184'de: *Sultanum Kan Turalı/ Ağca sazlar içinde sarı günler görüben, daylar basan...* Burada *ağca* ve *sarı* kelimelerinin yeri değişik yazılmıştır. Aşağıdaki şekilde düzeltilmelidir: *Sultanum Kan Turalı/ Sarı sazlar içinde ağca günler görüben, daylar basan...* Metinde geçen *gün görmek* ifadesi Türk, Azerbaycan, Kırgız vb. dillerde "esenlik, bolluk, mutluluk içinde yaşamak" anlamı ifade eder. Bunun yanısıra Türk ve Azerbaycan dillerinde aynı anlamda *ak (ağ) gün görmek*, *ak (ağ) güne çıkmak* ifadeleri kullanılmaktadır. Buna göre de *sarı* sıfatının *gün gör-* ifadesinin önünde verilmesi mantık ve usul açısından kusurludur. Öte yandan *saz* "sazlık" kelimesinin *ağca* sıfatı ile birlikte kullanılmasına kaynaklarda rastlanmamaktadır. Yazıcıoğlu Ali'nin Topkapı Müzesi kütüphanesindeki *Tarih-i Âl-i Selçuk* adlı eserinin baş tarafında bulunan Oğuzname parçasında *saz* kelimesi daima *sarı/ saru* sıfatı ile geçmektedir:

Kara belüñ ürkünü/ Kara dağın kaplanı/ Kara şahin yavrusu/ Saru sazın arslanı/ Kaytabanıñ buğrası/ Dede Korkut bilklü Salur Kazan; Sarı sazda ulalan/ Kalın Oğuzda ad koyan/ Kara başına oğlanlığında kıyan/ Ucan oğlu Emen Begden öcin alan Ensi Koca oğlu Okçı Kozan; Saru sazda ulalan/ Sarı arslan südin emen/ Sazda böyümüş saz delüsü; Saru sazda arslan (kibi) er buñaldırdım [Gökyay 2000: DLXXVII-DLXXIX]. Dede Korkut Kitabı'nda

saz "sazlık" kelimesinin geçtiği veriler şunlardır: Yalançı oğlu Yaltaçuk bunu eşitdi, Beyregün korkusundan kaçdı özini *Tana sazına* saldı. Beyrek ardına düşdi, kova kova *saza* düşürdi. Beyrek aydur: Mere od getirün. Getüriler, *sazı* oda urdılar. Yaltaçuk gördi kim yanar, *sazdan* çıktı [Drs. 119]; Asılan asılan kayalardan Kazan oğlan uçurduymı?/ *Talı Sazuñ* aslanına¹ yedürdüymü? [Drs. 136]; Hanum *sazdan* bir aslan çaqrat urur. Apul apul yoriyış adam kibi, at basuban kan sümürür [Drs. 213]; Kağan aslan kopdı Depegöz/ Kalıñ *sazlarda* çevürdüm alımadım Basat [Drs. 224]; *Ak sazuñ* aslanında bir köküm var [Drs. 280]. Görüldüğü üzere, Dede Korkut Kitabı'nda demek olur ki hiçbir yerde *ağca saz* ifadesi kullanılmamıştır. Drs. 280'deki *Ak saz* ise yer adıdır; buradaki **ak** kelimesi "yüksek, yüce" anlamındadır. Bundan dolayı metindeki ifadelerin *sarı sazlar içinde* ve *ağca günler görüben* şeklinde düzeltilmesini vacip sayıyoruz.

Drs. 280'de: **Kaz alaca yundunı turğurmaya**. Mısra şu soylamanın terkinde kullanılmıştır:

Ak kayanun kaplanınun erkeginde bir köküm var
Ortaç kırdı sizün geyiklerünüz torğurmaya².
Ak sazuñ aslanın[un erkeginde] bir köküm var
Kaz alaca yundunı turğurmaya.
Azday kurt enügi erkeginde bir köküm var
Ağca yuñlı tümen koyunun gezdirmeye.
Ağ sunkur kuşu erkeginde bir köküm var
Ala ördek, kara kazun uçurmaya.
Kalın Oğuz elinde bir oğlum var Oruz adlu
Bir kardaşum var Kara Göne adlu.
Yeñiden toğanunı dirgürmeyeler.
Elünge girmiş iken, mere kafir, öldür meni, yitür meni
Kılıcuñdan saparum yoh
Kendü aslum sımağum yoh [Drs. 280].

Yayıncıların büyük kısmı (O. Ş. Gökyay, M. Ergin, S. Alizade vd.) *Ak sazuñ aslanında bir köküm var/ Kaz alaca yundunı turğurmaya* mısralarının metinde geçtiği gibi harf çevirisini yapmış, başka açıklama vermemişler. İlk kez S. Tezcan *Kaz alaca yundunı turğurmaya* mısrasında *kaz* kelimesinin metnin genel anlamına uymadığının farkına varmış, mevcut

¹ Burada da kelimelerin yeri değişik yazılmıştır. Aslında ifade *sazuñ talı aslanına* "sazın yirtici aslanına" şeklinde olmalıydı.

² Bu kelime dördüncü satırın sonunda aynen tekrarlanıyor ve uslup açısından eksiklik ortaya çıkmış oluyor. Bir kısım yayınlarda her iki kelime *torğurmak* biçiminde verilmiştir. S. Özçelik ikinci satırın sonundaki aynı biçimdeki yazılış Notlar bölümünde "*tozğurmaya* ve *torğurmaya*" biçimlerinde okumuş, metinde ise sonuncu okunuş biçimini tercih etmiştir [Özçelik 2005: 284-287]. M. S. Kaçalın *tozğurmaya* biçiminde okuduğu kelimeye "koşturmaya" anlamını eklemiştir [Kaçalın 2006: 172]. V. V. Radlov sözlüğünde [Radlov III, 1, 1905: 1183] Kırgız dilinin olgularına dayanarak **toru-** "gözetlemek, pusu kurmak" fiilini kaydetmiştir. Bizce, ikinci satırın sonundaki yazılış biçimini bu fiile bağlayarak onun *torğurmaya* "pusu kurdurmaya" şeklinde okunması hiç de ihtimallerden uzak görünmüyor.

durumu düzeltmekten dolayı iki ihtimal üzerinde durmuştur: 1) Müstensihin gözü iki satır aşağıdaki *kaz* sözcüğüne takılmış, bu sözcüğü buraya büsbütün yanlış olarak sokmuştur. Ben böyle olduğuna inandığım için bu sözcüğü metinden çıkarmayı öneriyorum. 2) قاز *kaz*, DLT c. 3, 148'deki قاز *taz* yerine eski bir çekimleme yanlışlığı olabilir. Kaşgarlı'nın bu sıfatın kullanımına verdiği örnek *taz* at "alaca at"tır. DLT'de *taz*'dan türemiş olan ve "alaca" anlamına gelen *tarğıl* da vardır, Kaşgarlı bu ikincisinin attan başka bütün hayvanları nitelemek üzere kullanıldığını bildirmiştir. İkinci açıklamanın zayıf tarafı: Oğuz dillerinde bu anlama gelen bir sözcüğün bulunmamasıdır. Bulunsaydı, **daz* biçimine girmiş olması gerekirdi [Tezcan 2001: 364]. S. Özçelik bu satır üzerine geniş açıklama yapmış, S. Tezcan'ın ikinci ihtimalini kabul ederek kelimeyi *taz* olarak okumuş ve *taz alacayı* kafirleri daha da aşağılamak için kullanılmış bir pekiştirme unsuru, yani ikileme olarak nitelendirmiştir [Özçelik 2005: 287-289]. M. S. Kaçalın de S. Tezcan gibi *kaz* kelimesini metin dışı yapmakla duruma açıklık getirmeye çalışmıştır [Kaçalın 2006: 172]. Bu satırın okunuşuyla ilgili biz başka bir seçim öneriyoruz. Bize göre, satırda geçen *kaz* kelimesinin yeri istinsah zamanı değiştirilmiştir. Satırda anlaşmazlık yaratan *kaz* kelimesinin *turğurmaya* kelimesinden öne geçirilmesi gerekmektedir: *Alaca yunduğı kaz turğurmaya*. Kırgızca'da ses taklidiyle yapılan *kaz* kelimesi *kaz-kaz* biçiminde yeni adaklamaya başlayan çocuk için onu yürümeye mecbur etmek amacıyla kullanılır: *kaz- kaz* "yürü; tıpır- tıpır yürü". Bu dilde *kaz turğuzmak* ifadesi de yine "yeni adaklayan çocuğu yürümeğe mecbur etmek" anlamında kullanılmaktadır. Abidedeki *kaz turğurmak* ifadesi de aynı anlamı taşır: "dik yürümeye mecbur etmek". Destanda kafir atları daima *alaca* sıfatıyla birlikte veriliyor: Yedi biğ kaftanınuğ ardı yırtuhlu, yarımından kara saçlu, sası dinü, din düşmeni *alaca atlu* kafir bindi [Drs. 38]; Altuñdağı *alaca atuñ* ne ögersin? [Drs. 41]; *Alaca atlu* Şöklil Melik katı pusmış [Drs. 244] ve s. Söylenilenleri dikkate alırsak, cümlenin genel anlamı "Ak sazın aslanının erkeğinde bir köküm var/Alaca atlarınızı dik ayaküstü yürütmeye" şeklinde anlaşılmaktadır.

Dede Korkut Kitabı'nda aynı cümle veya ardışık gelen cümlelerin içinde kelimelerin yerlerinin karıştırılmasıyla beraber bir kısım durumlarda soylama içerisinde bütünlük mısraların yerinin değişik düştüğü hallere de tesadüf ediliyor.

Drs. 165'de: Oğul, oğul, ay oğul!

Tokuz ay tar karnumda götürdüğüm oğul!

Tolama beşiklerde beledüğüm oğul!

On ay deyende dünya yüzine getürdüğüm oğul!

Tolap-tolap ağı südümi emzürdüğüm oğul!

Ağca burclu hisarlarda tutılayduğ oğul!.

Soylamada *Tokuz ay tar karnumda götürdüğüm oğul!* mısrasından sonra *On ay deyende dünya yüzine getürdüğüm oğul!* mısrası, daha sonra *Tolama beşiklerde beledüğüm oğul!* mısrası gelmeliydi. Mantık normalde böyle olmasını gerektirir: Çocuğu beleyip sonra dünyaya getirmek olmaz. O halde, soylamada mısraların ardışıklığının şöyle olması icap eder:

Oğul, oğul, ay oğul!

Tokuz ay tar karnumda götürdüğüm oğul!

On ay deyende dünya yüzine getürdüğüm oğul!

Tolama beşiklerde beledüğüm oğul!

Tolap-tolap ağ sdmi emzrdgm oğul!

Ağca burclu hisarlarıda tutılayduğ oğul..

Sonuç

Dede Korkut Kitabı'nda tipik istinsah hatalarının sistemli şekilde araştırılması bu yanlışlıkların bir kısmının her iki nüshada tekrarlandığı hlde, bazılarının sadece birinde grldgn göstermektedir. Bu yüzden de her iki nüshada aynı şekilde ortaya çıkan yanlışlıkları daha eski nüshada mevcut olan hataların tekrarı olarak, yalnız bir nüshada ortaya çıkan hataları ise bilhassa o nüshanın mstensihine ait hatalar gibi değerlendirebiliriz. Fakat istenilen halde abidenin söz varlığı ve gramer yapısı titizlikle araştırılmalı, çağdaş dilden farklı kelimelerin ve ifadelerin okunuşundaki zorlukların hepsi istinsah hatası gibi zorlama yoluyla müstensihlerin omuzuna yüklenmemelidir.

Biz burada Dede Korkut Kitabı'nda istinsah ve okunuş hatalarıyla ilgili birkaç metin parçasını onarmaya, czm yolu önermeye gayret ettik, gerçeği ortaya cıkarmaya calıştık. Her iki nüshada istinsah yanlışlarının mevcut olması gerçeğliği hiç bir şüphe doğurmuyor. Ama bir gercek dahi vardır: Bu müstensihler olmasaydı bugün Dede Korkut Kitabı gibi eşsiz bir abide de elimizde bulunmayacaktı. Destanın Vatikan nüshasının müstensihini bir ricada bulunurdu: "*Bu kitabı yazanı dua ile ağanlara Hak Sbhaneh ve Teala merhemet etsn!*" Biz de ulu Dede Korkut'un diliyle onlardan yana duamızı eksik etmeyelim, yom verelim:

Kadir sizi namerde muhtac etmesn!

Allah veren umuduğuz zlmesn!

Hak yanduran cırağunz yana dursun!

Tarı gnahlarunzı adı görklü

Muhammed Mustafa yüzi suynabağışlasun!

"Amin" deyenler didar görsün!

Amin!

KAYNAKÇA

- 📖 ARASLI Hemid [1962]. *Kitabı-Dede Korkud*, Bakı: Azerbaycan Devlet Neşriyatı.
- 📖 CEMŐIDOV ő [1999]. *Kitabı-Dedem Korqud*, Bakı: Elm Neşriyatı.
- 📖 ERĐİN Muharrem [1958]. *Dede Korkut Kitabı, I, Giriş- Metin- Faksimile*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 📖 ERĐİN Muharrem [1963]. *Dede Korkut Kitabı, II, İndeks-Gramer*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 📖 ERĐİN Muharrem [1995]. *Dede Korkut Kitabı*, 14. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yay.
- 📖 GÖKYAY Orhan őaik [1995]. *Dede Korkut Hikyeleri*, 4. Baskı. İstanbul: Dergh Yay.
- 📖 GÖKYAY Orhan őaik [2000]. *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- 📖 KAÇALIN¹ Mustafa S. [2006]. *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Kitabevi Yay.

- 📖 KAÇALIN² Mustafa S. [2006]. *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- 📖 KIRZIOĞLU F. [2000]. *Dede Korkut Oğuznameleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- 📖 *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* IV. [1995]. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.-TS
- 📖 ÖZÇELİK Sadettin [2005]. *Dede Korkut. Araştırmalar/ Notlar/ Dizin/ Metin*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- 📖 RADLOV V. V. [1893]. *Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy, I. 2. S.*- Peterburg.
- 📖 RADLOV V. V. [1905]. *Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy, III, 1. S.*- Peterburg.
- 📖 SCHMIEDE Achmed H. [2000]. *Kitabi-Dedem Korkut* Destanlarının Dresden Nüshası, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- 📖 TEZCAN Semih [2001]. *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- 📖 TEZCAN Semih-Boeschoten, Hendrik [2001]. *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- 📖 ZAHİDOĞLU Vahid [1999]. *Kitabi-Dede Qorqudun leksikası haqqında bezi qeydler, (III. meqale) "Kitabi-Dede Qorqud (meqaleler toplusu)"*, Bakı: Elm, s. 269-284.
- 📖 ZEYNALOV F.-Alizade, S. [1988]. *Kitabi-Dede Korkut*, Bakı: Gençlik.